

บทความวิชาการ เรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์กับความมั่นคงของไทย”

น.อ.หญิง นันทิมา กิจคุณ ร.น.

นศ.วทอ. รุ่นที่ ๖๐ สัมนาที่ ๑ เลขที่ ๓๑

บทนำ

สถาบันพระมหากษัตริย์ถือเป็นหนึ่งในสถาบันหลักของชาติไทย ร่วมกับสถาบันชาติและสถาบันศาสนา ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า "ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข" ความสำคัญของสถาบันนี้จึงมิได้อยู่ที่มิติทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากแต่ในมิติทางยุทธศาสตร์และความมั่นคง สถาบันแห่งนี้เปรียบเสมือน "จุดศูนย์กลาง" (Center of Gravity) ที่สร้างความเข้มแข็งให้กับรัฐไทยที่หลอมรวมประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และจิตวิญญาณของคนในชาติเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น ภัยคุกคามมีความสลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Volatility, Uncertainty, Complexity, and Ambiguity - VUCA) แนวความคิดด้านความมั่นคงแห่งชาติในยุคปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่เพียงการป้องกันประเทศด้วยกำลังทหาร (Traditional Security) แต่ได้ขยายผลสู่แนวคิด "ความมั่นคงแบบองค์รวม" (Comprehensive Security) ที่ครอบคลุมทั้งมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยาและความมั่นคงของมนุษย์ บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับความมั่นคงของชาติ ในฐานะที่เป็นปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ที่ช่วยให้ประเทศสามารถเผชิญกับภัยคุกคามที่มีความสลับซับซ้อน (Non-traditional Threats) เช่น ความแตกแยกในสังคม ภัยพิบัติ และวิกฤตเศรษฐกิจ. วัตถุประสงค์ของบทความนี้คือการวิเคราะห์บทบาทและพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยในมิติความมั่นคง โดยใช้เครื่องมือทางยุทธศาสตร์เพื่อสังเคราะห์บทเรียน และแนวทางในการพัฒนาชาติต่อไปอย่างยั่งยืน

ตลอดประวัติศาสตร์ชาติไทยกว่า ๗๐๐ ปี นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยในปี พ.ศ. ๑๗๙๒ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสถาบันที่มีบทบาทหลักใน ๓ มิติสำคัญ ได้แก่ การนำทัพป้องกันประเทศ การสร้างความเป็นปึกแผ่นแห่งชาติ และการพัฒนาราชกรเพื่อความมั่นคง จากภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน

รัชสมัย ...

รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงครองราชย์ยาวนานถึง ๗๐ ปี และทรงริเริ่มโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ ทั่วประเทศซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติในทุกมิติ

เนื้อหา

๑. พระราชปณิธาน พระบรมราโชวาท และพระราชกรณียกิจในบริบทความมั่นคง

พระราชปณิธาน พระบรมราโชวาท และพระราชกรณียกิจที่เป็นรากฐานของบทบาทสถาบันพระมหากษัตริย์ในมิติความมั่นคง ซึ่งสามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

พระราชปณิธาน "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, พระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๕๓) พระราชปณิธานนี้แสดงให้เห็นถึงแนวคิด "ธรรมราชา" ที่ทรงยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นสูงสุด ซึ่งเมื่อวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์แล้ว เป็นหลักการที่สร้างความชอบธรรมและความไว้วางใจของประชาชนต่อรัฐอันเป็นรากฐานสำคัญของเสถียรภาพทางการเมืองซึ่งถือเป็นมิติแรกของความมั่นคงแห่งชาติ ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชปณิธานที่ต่อเนื่องจากรัชกาลก่อน โดยทรงมีพระราชดำรัสว่า "สืบสาน รักษา และต่อยอด" พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร ซึ่งเป็นนโยบายความต่อเนื่องเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง

พระบรมราโชวาททรงเน้นย้ำถึงการสร้าง "ภูมิคุ้มกัน" (Resilience) ผ่านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญในการป้องกันประเทศจากการแทรกซึมและผลกระทบจากความผันผวนระดับโลก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่กองทัพไทยในหลายโอกาส ซึ่งล้วนมีนัยสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ "ทหารที่แท้จริงนั้นต้องเป็นทหารของชาติ มิใช่เป็นของบุคคลหรือคณะบุคคลใดโดยเฉพาะ ต้องตั้งใจรักษาชาติบ้านเมืองและไม่ควรเกี่ยวข้องกับการเมือง" (พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่ทหารบก, พ.ศ. ๒๕๔๙) พระบรมราโชวาทนี้วางนิยามแก่นแท้ของสถาบันทหารไทยให้เป็น "ทหารของชาติ" อันแสดงถึงการแยกสถาบันทหารออกจากแสวงหาอำนาจทางการเมือง และเชื่อมโยงโดยตรงกับหลักการควบคุมทหารโดยพลเรือนตามระบอบประชาธิปไตย

พระราชกรณียกิจสำคัญต่อความมั่นคง พระราชกรณียกิจที่มีผลโดยตรงต่อมิติความมั่นคงครอบคลุมอย่างน้อย ๕ ด้านหลัก ได้แก่ ด้านแรก โครงการพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ เกษตรกรรม และชนบท ซึ่งมุ่งแก้ปัญหาความยากจนอันเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของความไม่มั่นคงภายใน ด้านที่สอง โครงการหลวงที่พัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคเหนือซึ่งเคยเป็นพื้นที่ปลูกฝิ่น โดยการแทนที่ด้วยพืชเศรษฐกิจทดแทนและสร้างความผูกพันของชนกลุ่มน้อยกับประเทศไทย ซึ่งถือเป็นปฏิบัติการรักษาความมั่นคงโดยการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ด้านที่สาม การส่งเสริมการศึกษา

และ...

และสาธารณสุขผ่านมูลนิธิในพระราชูปถัมภ์กว่า ๓๐ มูลนิธิ ด้านที่สี่ พระราชกรณียกิจด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผ่านการเสด็จเยือนต่างประเทศและการต้อนรับผู้นำต่างชาติ และด้านที่ห้า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นทั้งแนวทางการดำเนินชีวิตและยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับชาติ

๒. การวิเคราะห์บทบาทพระมหากษัตริย์ในบริบทของความมั่นคงผ่านกรอบ DIME

เมื่อประยุกต์ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ DIME Framework (Diplomatic – Information – Military – Economic) แสดงให้เห็นว่าพระราชกรณียกิจสถาบันพระมหากษัตริย์ทำหน้าที่เสริมสร้างอำนาจแห่งชาติในทุกมิติ

๒.๑ มิติการทูต (Diplomatic) ทรงเป็น "สะพานทางการทูต" (Diplomatic Bridge) ที่สร้างเสถียรภาพและความต่อเนื่องในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แม้ในช่วงที่รัฐบาลมีการเปลี่ยนแปลง พระมหากษัตริย์ไทยทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือความมั่นคงขั้นแรกที่สำคัญที่สุดในยุคที่การสงครามมีต้นทุนสูง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ "การทูตราชสำนัก" ในการเสด็จเยือนยุโรปถึงสองครั้งเพื่อแสดงให้นานาชาติเห็นว่าไทยเป็นอารยประเทศ อันเป็นยุทธศาสตร์ที่ช่วยรักษาเอกราชของไทยไว้ได้ ในยุคล่าอาณานิคม ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระราชกิจด้านการต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์และอำนาจต่อรอง (Soft Power) ให้กับประเทศไทยในเวทีโลก อันมีผลต่อความมั่นคงในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยตรง

๒.๒ มิติข้อมูลข่าวสาร (Information) มิติดังกล่าวอาจเป็นมิติที่พระมหากษัตริย์ไทยมีผลกระทบสูงที่สุดต่อความมั่นคง เพราะพระบรมราโชวาทและปรัชญาต่าง ๆ ที่พระราชทานมาตลอดรัชสมัยได้กลายเป็น "อุดมการณ์แห่งชาติ" ที่สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมต่อการบ่อนเซาะและการโฆษณาชวนเชื่อจากภายนอก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถูกบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ เป็นต้นมา และได้รับการยอมรับจากองค์การสหประชาชาติว่าเป็น "ปรัชญาการพัฒนาที่ยั่งยืน" นอกจากนี้ พระบรมราโชบายด้านการศึกษาของรัชกาลที่ ๑๐ ซึ่งมุ่งสร้างพลเมืองที่ "มีทัศนคติที่ถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีงานทำ และเป็นพลเมืองดี" เป็นยุทธศาสตร์ด้านสารสนเทศในระยะยาวที่มีผลโดยตรงต่อความมั่นคงของชาติ

๒.๓ มิติการทหาร (Military) ในฐานะจอมทัพไทย พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่ง "จอมทัพไทย" ตามกฎหมายและจารีตประเพณี ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและเอกภาพของกองทัพ แต่บทบาทที่สำคัญกว่าคือการเป็นศูนย์รวมของขวัญและกำลังใจในการรบ พระราชกรณียกิจในการเสด็จเยี่ยมกำลังพลในพื้นที่ชายแดนและพื้นที่ปฏิบัติการ รวมทั้งการพระราชทานกำลังใจในยามที่ชาติเผชิญภัยคุกคาม ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างสมรรถภาพทางจิตใจ (Moral Component of Fighting Power)

ของกองทัพ...

ของกองทัพ รัชกาลที่ ๑๐ ทรงสำเร็จการศึกษาวิชาทหารจากสถาบันชั้นนำและทรงมีพระราชประสงค์ด้านการบริหาร ซึ่งทำให้ทรงมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในกิจการทหาร อันเป็นรากฐานสำคัญของพระราชกรณียกิจด้านการทหารในยุคปัจจุบัน

๒.๔ มิติเศรษฐกิจ (Economic) มิติเศรษฐกิจเป็นมิติที่พระราชกรณียกิจมีหลักฐานเชิงประจักษ์มากที่สุด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๗๐๐ โครงการครอบคลุมทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำ การเกษตร การส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนาชุมชนชายแดน ซึ่งล้วนมุ่งแก้ปัญหาความยากจน อันเป็นปัจจัยเสี่ยงพื้นฐานต่อความไม่มั่นคง ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่สุดคือโครงการหลวงในภาคเหนือ ซึ่งสามารถลดพื้นที่การปลูกฝิ่นจาก ๑๒,๐๐๐ ไร่ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ เหลือเกือบเป็นศูนย์ในปัจจุบัน พร้อมกับสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนชายแดนและลดแรงจูงใจในการเป็นพันธมิตรกับกลุ่มติดอาวุธต่าง ๆ ซึ่งเป็น "ปฏิบัติการด้านความมั่นคงโดยการพัฒนา" ที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง

๓. การประเมินพระราชกรณียกิจเชิงยุทธศาสตร์ผ่านมุมมอง Balanced Scorecard

เมื่อประเมินผลพระราชกรณียกิจผ่านมุมมองของ BSC ทั้ง ๔ ด้าน จะเห็นได้ว่าผลลัพธ์เชิงยุทธศาสตร์มีความสมดุลและครอบคลุม ดังแสดงในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ การประเมินผลพระราชกรณียกิจผ่านกรอบ Balanced Scorecard

มุมมอง BSC	ตัวชี้วัด (KPI) ด้านความมั่นคง	ตัวอย่างพระราชกรณียกิจที่สอดคล้อง
มุมมองด้านประชาชน (People Perspective)	ความไว้วางใจและความผูกพันของประชาชน ต่อสถาบัน	พระราชกรณียกิจที่เสด็จเยี่ยมราษฎรกว่า ๑,๐๐๐ ครั้ง
มุมมองด้านกระบวนการ (Process Perspective)	ประสิทธิผลของโครงการพระราชดำริในการแก้ปัญหา	โครงการพัฒนาแหล่งน้ำและการเกษตร ที่วัดผลได้จริง
มุมมองด้านการเรียนรู้ (Learning Perspective)	การถ่ายทอดองค์ความรู้และอุดมการณ์สู่ คนรุ่นใหม่	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่บรรจุในหลักสูตรชาติ
มุมมองด้านการเงิน/ผลลัพธ์ (Financial Perspective)	ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและเสถียรภาพของชาติ	GDP ภาค การ เกษ ต ร และ ความยืดหยุ่น ในวิกฤต

จากตารางที่ ๑ จะเห็นว่าพระราชกรณียกิจมีผลลัพธ์ที่สมดุลทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทั้งในมิติที่จับต้องได้ (Tangible) เช่น โครงการพัฒนา และมิติที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) เช่น ความไว้วางใจของประชาชนและความสามัคคีในชาติ ซึ่งทั้งสองมิตินี้ต่างมีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติอย่างไม่อาจแยกจากกันได้

๓. สรุป

สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยทำหน้าที่เป็น "กลไกยุทธศาสตร์แห่งชาติ" ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว กล่าวคือเป็นสถาบันเดียวที่สามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อความมั่นคงในทุกมิติของ DIME พร้อมกันในคราวเดียว อันเป็นความสามารถที่กลไกของรัฐอื่นไม่อาจทำได้ในระดับเดียวกัน ความพิเศษของ

สถาบัน...

สถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะเสาหลักความมั่นคงอยู่ที่สามประการ ประการแรก ความชอบธรรมทางประวัติศาสตร์ที่สะสมมากกว่า ๗๐๐ ปี สร้างฐานรากทางจิตวิทยาที่มั่นคงซึ่งยากต่อการบ่อนเซาะจากภายนอก ประการที่สอง ความผูกพันโดยตรงกับประชาชนผ่านพระราชกรณียกิจที่จับต้องได้ เช่น โครงการพระราชดำริที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของคนไทยนับล้านครัวเรือน ประการที่สาม วิสัยทัศน์ระยะยาวที่ปรากฏในปรัชญาและพระบรมราโชบายต่าง ๆ ซึ่งมองข้ามวงจรการเมืองระยะสั้นและมุ่งสู่การพัฒนาชาติที่ยั่งยืน

บทเรียนเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้วางแผนด้านความมั่นคงคือ "การพัฒนาคือการสร้างความมั่นคง" ดังที่พิสูจน์ให้เห็นจากโครงการหลวงซึ่งสามารถแก้ปัญหาความมั่นคงชายแดนได้ผลดีกว่าการใช้กำลังทหารเพียงอย่างเดียว แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิด Human Security ในยุคปัจจุบันที่มุ่งแก้ปัญหาที่รากเหง้า

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผู้นำทางทหารและนักวางแผนยุทธศาสตร์ควรดำเนินการในสี่แนวทาง ได้แก่ (๑) บรรจุปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในยุทธศาสตร์ความมั่นคงแบบองค์รวม (Comprehensive Security Strategy) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อวิกฤตเศรษฐกิจที่อาจนำไปสู่ความไม่มั่นคงภายใน (๒) ใช้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นแกนกลางของยุทธศาสตร์ด้านสารสนเทศและการปฏิบัติการทางจิตวิทยา (PSYOP) เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีและขวัญกำลังใจของชาติ (๓) ศึกษาและถอดบทเรียนจากโครงการหลวงและโครงการพระราชดำรินฐานะกรณีศึกษา (Case Study) ของการรักษาความมั่นคงโดยการพัฒนา (Security through Development) เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่เสี่ยงอื่น ๆ และ (๔) น้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของรัชกาลที่ ๑๐ มาเป็นแกนกลางของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากพลเมืองที่มีคุณภาพเป็นรากฐานสูงสุดของความมั่นคงในทุกมิติ ท้ายที่สุด การที่ไทยสามารถรักษาเอกราช ความเป็นปึกแผ่น และผ่านพ้นวิกฤตการณ์การมาได้ตลอดประวัติศาสตร์ เป็นประจักษ์พยานที่ดีที่สุดว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มิเพียงเป็น "ศูนย์รวมจิตใจ" แต่เป็น "เสาหลักแห่งความมั่นคงที่แท้จริง" ของชาติไทย การทำความเข้าใจ รักษา และสืบสานพระบรมราโชปการในฐานะยุทธศาสตร์ชาติจึงเป็นพันธกิจสำคัญของผู้บริหารในทุกยุคทุกสมัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กองพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น. (๒๕๖๒). พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐. กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. <https://cpd.go.th>

คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ [กปร.]. (๒๕๖๒). สรุปลงโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. สำนักงาน กปร. <http://km.rdpb.go.th>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์. (๒๕๖๒). พระบรมราโชบายในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาวชิราลงกรณฯ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการศึกษา [เอกสารประกอบการบรรยาย]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มีบุญลือ, เฉษฐา. (๒๕๕๓). ความมั่นคงของชาติ. ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. <https://www.sscthailand.org>

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. (๒๕๖๐). ราชกิจจานุเบกษา, ๑๓๔(๔๐ ก), ๑-๙๐.

ศิลปวัฒนธรรม. (๒๕๖๘). พระบรมราโชวาท ร.๙: ทหารไม่ควรเล่นการเมือง จะทำให้เสื่อมความเชื่อถือ. <https://www.silpa-mag.com>

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) [สวพส.]. (๒๕๖๑). ประวัติและพัฒนาการโครงการหลวง. สวพส. <https://www.hrdi.or.th>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [สศช.]. (๒๕๕๙). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔. สำนักนายกรัฐมนตรี. <https://www.nesdc.go.th>

สำนักราชเลขาธิการ. (๒๕๖๗). พระราชกรณียกิจ: รัชกาลที่ ๙ และรัชกาลที่ ๑๐. สำนักราชเลขาธิการ. <https://www.royaloffice.th>

ภาษาอังกฤษ

Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). The balanced scorecard: Translating strategy into action. Harvard Business School Press.

United States Army. (2019). FM 3-0: Operations. Headquarters, Department of the Army. <https://armypubs.army.mil>

United Nations Development Programme [UNDP]. (2003). Thailand human development report 2003: Community empowerment and human development. UNDP Thailand. <https://hdr.undp.org>